

## КЛАСИФІКАЦІЯ МАЙНОВИХ ПРАВ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Басай О. В.

*У статті розглянуто класифікацію майнових авторських прав на підставі різних критеріїв. Запропоновано поділ майнових прав залежно від категорії об'єктів права інтелектуальної власності на загальні та спеціальні. На підставі критерію відчужуваності майнових прав передбачено їх поділ на відчужувані, невідчужувані, які переходять у спадок, невідчужувані, які не переходять у спадок.*

**Ключові слова:** майнові права, авторське право, класифікація прав, відчужувані права, невідчужувані права, спадкування прав.

*В статье рассмотрена классификация имущественных авторских прав на основании различных критериев. Предложено деление имущественных прав в зависимости от категории объектов права интеллектуальной собственности на общие и специальные. На основании критерия отчуждаемости имущественных прав предусмотрено их деление на отчуждаемые, неотчуждаемые, которые переходят по наследству, неотчуждаемые, не переходящие по наследству.*

**Ключевые слова:** имущественные права, авторское право, классификация прав, отчуждаемые права, неотчуждаемые права, наследования прав.

*The article deals with the classification of property copyrights on the basis of various criteria. The author suggests the division of property rights in accordance with the category of intellectual property rights in general and special. On the basis of the criterion alienability property rights provided for their division into transferable, inalienable, which are inherited, inalienable, not passing by inheritance.*

**Keywords:** property rights, copyright, classification of rights, alienable rights, inalienable rights, inheritance rights.

Основна мета майнових авторських прав полягає в задоволенні матеріальних потреб творців та інших правовласників, отриманні економічних вигод від використання об'єктів авторського права. На відміну від немайнових прав, майнові права, за загальним правилом, є обмеженими в строках дії.

Як відзначає В.В. Луць, майнові права інтелектуальної власності мають певну економічну цінність і в умовах ринкової економіки стають товаром, що реалізується переважно на договірних засадах. Вони можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного фонду (капіталу) юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватись в інших відносинах [1, 41].

При визначенні прав, які відносяться до майнових, слід звернути увагу, що загальний перелік майнових прав закріплено в ЦК України. Крім того, перелік майнових прав, якими наділяються правовласники різних об'єктів права інтелектуальної власності, визначено в спеціальних законах, зокрема в Законі України "Про авторське право і суміжні права".

Класифікація майнових прав у сфері авторського права має важливе не лише теоретичне, а й практичне значення, адже дозволяє більш повно розкрити особливості окремих майнових прав, їх зміст, умови розпорядження, охорони та захисту.

Окремі питання виникнення та реалізації майнових авторських прав досліджувались у працях: Б.С. Антимоннова, Е.П. Гаврилова, О.П. Орлюк, О.О. Підпригори, О.І. Харитонової, Є.О. Харитонова, Р.Б. Шишки та інших.

Разом з тим, враховуючи складність і різний характер окремих майнових прав, які виникають у сфері авторського права, обумовлює необхідність їх класифікації на підставі різних критеріїв.

Враховуючи зазначене, метою статті є класифікація майнових прав у сфері авторського права на підставі різних критеріїв.

Відповідно до ст. 424 ЦК України майнові права інтелектуальної власності поділені на дві категорії: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності та виключні права, до яких віднесено виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності та виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкту права інтелектуальної власності. Цей перелік не є вичерпним.

На відміну від ЦК України спеціальні закони не передбачають поділу майнових прав на виключні та інші "невиключні".

Так, перелік майнових прав автора наданий у ст. 15 Закону України "Про авторське право і суміжні права" та містить: виключне право на використання твору; виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами.

При цьому відповідно до Закону виключним визнається майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське право і (або) суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав лише нею та на видачу лише цією особою дозволу чи заборону їх використання іншим особам у межах строку, встановленого цим Законом.

Поняття "виключне право" означає право, коли жодна особа, крім тієї, якій належить авторське право, не може використовувати твір, не маючи на те відповідного дозволу.

Виключне право - це юридичне забезпечення трьох видів поведінкових можливостей правовласника: вчиняти певні дії щодо результату інтелектуальної діяльності або засобу індивідуалізації (об'єкта права), учиняти дії щодо самого виключного права й вимагати від усіх інших осіб, які мають або можуть мати (у передбачених законом випадках - не мають і не можуть мати) доступ до об'єкта права, утримуватися від використання об'єкта права за винятком встановлених законом випадків і, у випадках, прямо передбачених законом, від володіння ним, а також не перешкоджати правовласнику здійснювати його право іншим чином [2, 6].

Як зазначає О.І. Харитонова, при характеристиці особливостей здійснення права інтелектуальної власності маємо враховувати можливість аналогії загальних

© О.В. Басай, 2014

положень здійснення права власності, зміст якого складають такі юридично закріплені можливості власника, як: 1) право володіння; 2) право користування; 3) право розпорядження; 4) право управління [3, 230].

Такий підхід дозволить розкрити як загальні засади, так і особливості реалізації майнових прав у галузі інтелектуальної власності.

Вважається, що всі майнові права слід поділити на декілька категорій.

Перша категорія - це загальні майнові права, які виникають у результаті створення будь-якого об'єкту авторського права. До них слід віднести право на використання твору, виключне право дозволяти та забороняти використання твору.

У ЦК України право на використання творів не визнається виключним. Така позиція може бути обґрунтована тим, що правовласник не має виключної монополії на використання твору, адже чинним законодавством передбачені випадки вільного використання об'єктів інтелектуальної власності без отримання спеціального дозволу від правовласника.

Так, у Законі України "Про авторське право і суміжні права" передбачено умови вільного використання твору із зазначенням імені автора; вільного відтворення бібліотеками й архівами примірників твору репрографічним способом; вільного відтворення примірників твору для навчання; вільне копіювання, модифікація і декомпіляція комп'ютерних програм; вільного відтворення творів в особистих цілях. У Законі України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" передбачені спеціальні випадки, в яких використання винаходів і корисних моделей не визнається порушенням прав патентовласника.

Отже, право на вільне використання об'єктів права інтелектуальної власності виникає на підставі приписів закону та не потребує отримання спеціального дозволу від правовласника. Однак слід відзначити, що право на вільне використання має свої особливості.

По-перше, виникає виключно у випадках та на умовах, визначених законом.

По-друге, як правило, не передбачає комерційного використання об'єктів права інтелектуальної власності. Слід відзначити, що певну особливість має використання фонограм і відеограм, опублікованих з комерційною метою, у господарській діяльності. Враховуючи, що таке використання відбувається під час здійснення суб'єктами господарювання господарської, комерційної діяльності, передбачена обов'язкова виплата винагороди правовласнику. У зв'язку з цим, користувачі таких фонограм і відеограм мають право використовувати їх без отримання безпосередньо дозволу від правовласника, але з обов'язковою виплатою винагороди. Збір і подальший розподіл винагороди здійснюють уповноважені організації колективного управління.

По-третє, має здійснюватись з дотримання немайнових прав інтелектуальної власності.

По-четверте, за загальним правилом, є безвідплатним (крім випадків, установлених у законодавстві).

Правовласники можуть здійснювати свої права особисто або доручити ведення справ третім особам. Особливої актуальності право на передання прав в управління має в авторському праві та суміжних правах. Провідну роль в управлінні авторськими та суміжними правами відіграють організації колективного управління. Надаючи дозволу на використання об'єктів авторського права та суміжних прав, здійснюючи збір і виплату правовласни-

кам винагороди, вони сприяють, з одного боку, реалізації одного з ключових майнових прав - права на винагороду, з іншого - сприяють зменшенню бездогвірного використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Друга категорія - це спеціальні майнові права, які виникають у разі створення окремих категорій творів (творів образотворчого мистецтва, архітектурних творів) та щодо яких встановлено спеціальні умови реалізації. Так, відповідно до ч. 4 ст. 14 Закону України "Про авторське право і суміжні права" виключні права авторів на використання творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва передбачають і право їх участі в реалізації проектів цих творів [4, 55-61]. Відповідно до Закону "Про архітектурну діяльність" автор проекту твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва має виключне право на участь у подальшій його реалізації, якщо інше не передбачено умовами договору із замовником або юридичною чи фізичною особою, де або в якій він працює, а також на внесення змін до незавершеного будівництва чи збудованого твору архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва в разі зміни його функціонального призначення чи реконструкції. Попри те, що право участі в реалізації проектів творів архітектури є майновим, у законодавстві зазначено про належність його автору та не передбачено умов його переходу до правонаступників.

Спеціальним майновим правом є також право слідування, відповідно до якого автор твору образотворчого мистецтва, а в разі його смерті - спадкоємці користуються щодо проданих автором оригіналів творів образотворчого мистецтва невідчужуваним правом на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що йде за першим його продажем, здійсненим автором твору (право слідування). Виплата винагороди в цьому разі здійснюється зазначеними аукціонами, галереями, салонами, крамницями тощо. У ЦК України дещо розширено перелік об'єктів авторського права, щодо яких виникає право слідування, і віднесено до них оригінал художнього твору та оригінал рукопису літературного твору.

Призначення права слідування полягає в тому, щоб гарантувати авторам творів образотворчого мистецтва та скульптури певну частку в економічній привабливості їхніх оригінальних творів мистецтва. Це право допомагає врівноважити економічну ситуацію авторів творів образотворчого мистецтва з іншими творцями, які отримують прибуток з подальшого використання їхніх творів. Право слідування є невід'ємною частиною авторського права та суттєвою прерогативою авторів [5].

На сьогодні у світі існують два основні підходи до закріплення цього права. У законодавстві одних країн, наприклад, Іспанії та Франції, передбачено, що право слідування застосовується лише в разі публічного продажу твору на аукціоні через комерсанта або комерційне агентство. Інша позиція, яка закріплена в законодавстві Бразилії, передбачає застосування права слідування при будь-якому продажу або відчуженні твору. В Україні ж у цьому питанні законодавство не приведене до єдиного знаменника. По-перше, у ст. 27 Закону міститься вказівка на те, що право слідування застосовується при продажу твору саме через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо. Натомість ст. 448 ЦК передбачає, що право слідування застосовується при кожному продажу твору. По-друге, якщо в Законі при деталізації права слідування йдеться виключно про твори образотворчого мистецтва,

то в ЦКУ - про оригінал художнього твору чи оригінал рукопису літературного твору [6].

Звісно такі розбіжності не сприяють формуванню єдиної практики реалізації права слідування, а тому мають бути узгоджені. Насамперед потребує визначення перелік об'єктів, на які поширюється право слідування. Адже категорія "художній твір" є ширшою, ніж "твір образотворчого мистецтва". Тому потребує уточнення, на які саме художні твори має поширюватись дія права слідування.

Отже, право слідування може переходити до спадкоємців, однак не може передаватись третім особам на підставі цивільно-правових договорів, оскільки є невідчужуваним.

Таким чином, майнові права інтелектуальної власності, зокрема у сфері авторського права, можуть бути поділені на наступні категорії. Залежно від сукупності прав, якими наділяються суб'єкти права інтелектуальної власності: повні права (передбачають виникнення майнових і немайнових прав (авторське право, промислова власність)); неповні права (передбачають виникнення лише майнових прав (права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту) або немайнових прав (права на наукове відкриття)); 2) залежно від категорії об'єктів: загальні - передбачені для всіх категорій об'єктів права інтелектуальної власності та спеціальні - виникають у зв'язку зі створенням окремих об'єктів права інтелектуальної власності й мають особливі умови їх реалізації; 3) залежно від можливості переходу (передання) майнових прав від їх первісного набувача до третіх осіб: відчужувані (право на використання; право дозволяти використання об'єктів інтелектуальної власності тощо); невідчужувані, які підлягають спадкуванню (право слідування); невідчужувані, які не підлягають спадкуванню (право доступу).

#### Література

1. Луць В.В. Строки (терміни) в договорах про розпорядження майновими правами інтелектуальної

власності / В.В. Луць // Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності та інформаційних правовідносин: Зб. наук. доп. і ст.: Шості цивілістичні читання, присвячені пам'яті професора О.А. Підпригоро: "Розвиток права інтелектуальної власності в умовах інформаційного суспільства" (22 березня 2012 року). - К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. - С. 41-47.

2. Аникин А.С. Содержание и осуществление исключительных прав: Автореф. дис. ...на соискание ученой степени канд. юрид. наук. Специальность: 12.00.03 - гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право / А.С. Аникин. - Москва, 2008. - 26 с.

3. Харитонова О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): моногр. / О.І. Харитонова. - Одеса: Фенікс, 2011. - 346 с.

4. Греков Є.А. Авторський нагляд в будівництві як елемент охорони та захисту авторського права на твори архітектури // Юридична Україна. - 2007. - № 5. - С. 55-61.

5. Про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва / Директива Європейського парламенту та Ради 2001/84/ ЄС від 27 вересня 2001 року // Офіційний вісник європейських співтовариств. - 2001, L 272/32.

6. Проблеми термінології в авторському праві / Правовий тиждень. - [Електронний ресурс]:

<http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121246>

Басай О.В.,

докторант кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права

Національного університету

"Одеська юридична академія"

Надійшла до редакції: 10.12.2014

УДК 349:339.9

## ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Гречин Є. Є.

У статті з'ясовуються особливості методології дослідження правових засад зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Комплексне використання різних наукових підходів надало можливість зробити припущення, що норми права, які регулюють зовнішньоекономічну діяльність, виступають своєрідними міжгалузевими комплексними інститутами як у системі права, так і в системі законодавства України, відповідні норми права належать до різних галузей права і юридично закріплені в нормативно-правових актах, які також мають різну галузеву приналежність.

**Ключові слова:** методологія дослідження, правове регулювання, зовнішньоекономічна діяльність.

В статті виясняються особливості методології дослідження правових основ внешнеэкономической деятельности в Украине. Комплексное использование

разных научных подходов дало возможность предположить, что нормы права, которые регулируют внешнеэкономическую деятельность, выступают своеобразными межотраслевыми комплексными институтами как в системе права, так и в системе законодательства Украины, соответствующие нормы права относятся к разным отраслям права и юридически закреплены в нормативно-правовых актах, которые также принадлежат к разным отраслям.

**Ключевые слова:** методология исследования, правовое регулирование, внешнеэкономическая деятельность.

The paper investigates the features of the research methodology of legal principles of foreign economic activity in Ukraine. Combination of different scientific approaches made it possible to make the assumption that the law governing foreign economic activities are the kind of complex

© Є.Є. Гречин, 2014